

УДК 364.6

**ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫС БОЙЫНША МАМАНДАРДЫҢ ҚЫЗМЕТІНІҢ
НОРМАТИВТІК-ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ**

Досмағамет Аружан Ділмаханбетқызы

dosmagamet.aruzhan@mail.ru

Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің 3 курс студенті

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Ғылыми жетекші - Д. Досмурзаева

«Әлеуметтік жұмыс – бұл әлеуметтік өзгерістер мен дамуды, қоғамның біртұтастығына, адамдардың мүмкіндіктерін кеңейтуге және бостандыққа шығуға ықпал ететін академиялық пәні болып табылатын тәжірибеге негізделген мамандық. Әлеуметтік жұмыстың негізгі бөліктері – әлеуметтік әділеттілік, адам құқықтары, ұжымдық

жауапкершілік және этностық-мәдени айырмашылықтарды құрметтеу қағидаттары. Әлеуметтік жұмыс теориясына, әлеуметтік және гуманитарлық ғылымға, жергілікті мәдениет ерекшеліктері мен жергілікті тұрғындар туралы білімге сүйене отырып, әлеуметтік жұмыс адамдардың әл-ауқатын жақсарту мақсатында тұрмыстық проблемаларды шешуге адамдар мен әртүрлі құрылымдарды біріктіреді». Жоғарыда көрсетілген анықтаманың мағынасы ұлттық және/немесе өңірлік деңгейде кеңеюі мүмкін» [1].

«Әлеуметтік жұмыс» мамандығының дамуы және әлеуметтік қызметкерлердің кәсіби дайындығы мемлекеттік әлеуметтік қорғау және әлеуметтік қамсыздандыру жүйесін дамытуға, әлеуметтік қорғалмаған және мұқтаж адамдар мен топтарға әлеуметтік қолдаудың коммерциялық емес және коммерциялық нысандарын кеңейтуге бағытталған.

Қазақстан Республикасында әлеуметтік қызметтер көрсету және әлеуметтік жұмысты кәсібилендіру жүйесін қалыптастыру өтпелі кезеңнің қиын жағдайында жүзеге асырылды.

Әлеуметтік қызметкерлерді даярлау жүйесінің қалыптасу тарихын, оның ішінде әлеуметтік жұмыс бойынша мамандардың қызметінің нормативтік-құқықтық актілерін қарастыратын болсақ, осыдан 10 жыл астам уақыт бұрын «Арнаулы әлеуметтік қызметтер туралы» Қазақстан Республикасының Заңы қабылданды. Бұл нормативтік акт бір уақытта Қазақстанда әлеуметтік жұмыс мамандығы ретінде қалыптасуына серпін берді.

2008 жылы қабылданған «Арнаулы әлеуметтік қызметтер туралы» Қазақстан Республикасының Заңы әлеуметтік жұмыстың форматын өзгертті:

- әлеуметтік қызметкерді адамның лайықты өмір сүру құқығын мойындайтын жаңа, тәуелсіз кәсіп ретінде заңнамалық тұрғыдан бекітті;

- әлеуметтік қызметтердің басты мақсатын анықтады - адамның, отбасының қиын және дағдарыстық жағдайдан шығуын жеңілдету, олардың тәуелсіз және экономикалық тиімді өмір қабілетін қалыптастыру үшін олардың әлеуетін дамыту;

- қиын өмірлік жағдайға тап болған адамдарға, оның ішінде мемлекеттік емес меншікке қолдау көрсету үшін жаңа типтегі мекемелердің дамуына үлесін қосты. Бұл норма әлеуметтік қамсыздандыру мекемелерінің желісін едәуір кеңейтті;

- әлеуметтік қызмет көрсету нарығына қызмет алушылардың жаңа санаттарын енгізді: әлеуметтік маңызы бар аурулары бар адамдар, зорлық-зомбылық құрбандары, жазасын өтеп шыққандар, белгілі тұрағы жері жоқ адамдар және т.б.;

- мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты орындау арқылы арнайы әлеуметтік қызметтерді көрсетуге үкіметтік емес және жеке-меншік ұйымдарға мүмкіндік берді [2].

Қазақстан Республикасының «Арнаулы әлеуметтік қызметтер туралы» Заңының қабылдануымен жүйелік өзгерістер әлеуметтік қызметкер кәсібінің дамуына, мамандандырылған ұйымдарда тиісті жұмыс орындарының енгізілуіне ықпал етті.

Қабылданған заңнамалық актіні іске асыруда білім деңгейін ескере отырып, орындалған жұмыс үшін қажетті білім, іскерлік және дағдылардың көлемін анықтайтын халықты әлеуметтік қорғау саласындағы әлеуметтік қызметкерлерге қойылатын Біліктілік талаптары бекітілді, жәнеде жоспарлы немесе мерзімінен бұрын аттестаттау арқылы жұмыс істейтін азаматтардың санатын арттыруға және мансаптық өсуге мүмкіндік берілді.

Аталған Заңның енгізілуімен әлеуметтік қызметтер секторында жаңа позициялар пайда болды: қажеттілікті бағалау және анықтау бойынша маман, әлеуметтік жұмыс жөніндегі маман, әлеуметтік жұмыс жөніндегі орынбасары, әдіскерлер, дефектологтар, логопедтер, дене шынықтыру мұғалімдері, еңбек терапиясының нұсқаушылары, музыкалық жетекшілер, невропатологтар, бұның барлығы қиын өмірлік жағдайдан шығу дағдылары мен іскерліктерін қалыптастыру үшін тікелей енген [2].

Бүгінгі күні Қазақстанның заңнамалық саласында әлеуметтік жұмыс саласындағы мамандар қызметінің негізін анықтайтын нормативтік-құқықтық құжаттар кешені бар. Оларды төмендегі кестеде (1 кесте) хронологиялық тәртіпте көрсетуге болады:

Әлеуметтік жұмыс бойынша мамандардың қызметін реттейтін құжаттар

1-кесте

№	Нормативтік-құқықтық құжат	Мамандардың қызметін реттеу аспектісі
1	2008 жылы - «Арнаулы әлеуметтік қызметтер туралы» Қазақстан Республикасының Заңы	Заң өмірлік қиын жағдайда жүрген адамдарға (отбасыларға) арнаулы әлеуметтік қызметтер көрсету саласында туындайтын қоғамдық қатынастарды реттейді
2	2009 жылы - «Денсаулық сақтау саласындағы әлеуметтік қызметкерлерге қойылатын біліктілік талаптарын және оларды аттестаттау ережесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің N 134 бұйрығы	Осы біліктілік талаптар денсаулық сақтау саласындағы мынадай әлеуметтік қызметкерлерге қойылады: 1) денсаулық сақтау саласындағы арнаулы әлеуметтік қызметтерге қажеттілікті бағалау және айқындау жөніндегі әлеуметтік қызметкер; 2) денсаулық сақтау саласында үйде әлеуметтік қызмет көрсету жөніндегі әлеуметтік қызметкер.
3	2011 жылы - «Халықты әлеуметтік қорғау саласындағы әлеуметтік қызметкерлерді аттестаттау қағидасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрінің № 237-ө бұйрығы	Құжат меншік нысанына және ведомстволық бағыныстылығына қарамастан халықты әлеуметтік қорғау саласындағы ұйымдарда арнаулы әлеуметтік қызметтерді көрсететін әлеуметтік қызметкерлерді аттестаттаудың тәртібін айқындайды
4	2015 жылы - «Арнайы әлеуметтік қызметтер ұсынатын субъектінің меншік нысанына қарамастан әлеуметтік қызметкерлерге қойылатын біліктілік талаптарын және оларды аттестаттау қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің № 538 бұйрығы	Құжат арнайы әлеуметтік қызметтер ұсынатын субъектінің меншік нысанына қарамастан білім беру саласындағы әлеуметтік қызметкерлерге қойылатын талаптарды белгілейді
5	2017 жылы - «Қазақстан Республикасында педиатриялық көмек көрсетуді ұйымдастыру стандартын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің № 1027 бұйрығы	Құжат балаларға педиатриялық көмек көрсетуді ұйымдастырудың жалпы қағидаттарын белгілейді. Оның ішінде бірқалыпты қауіп анықталған жағдайда орта медицина қызметкері әлеуметтік қызметкермен, психологпен бірлесіп және жүкті әйелдің немесе баланың ата - анасының немесе заңды өкілінің қатысуымен осы Стандартқа 4-қосымшаға сәйкес прогрессивті тәсілдеме шеңберінде патронаждық бақылау шарасының жеке жоспарын жасайды
6	2017 жылы - «Халықты әлеуметтік қорғау және жұмыспен қамту ұйымдарының басшылары, мамандары және басқа да қызметшілері лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау	Құжатта халықты әлеуметтік қорғау және жұмыспен қамту ұйымдарының басшылары, мамандары және басқа да қызметшілері лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамалары белгіленген

	министрінің м.а. № 360 бұйрығы	
7	2018 жылы - «Әлеуметтік қызметкерлерге қойылатын біліктілік талаптарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрінің № 350 бұйрығы	Құжатта әлеуметтік қорғау саласындағы келесі әлеуметтік қызметкерлерге қойылатын біліктілік талаптары ұсынылады: 1) арнаулы әлеуметтік қызметтерге қажеттілікті бағалау және айқындау жөніндегі әлеуметтік қызметкер; 2) әлеуметтік жұмыс жөніндегі консультант; 3) әлеуметтік жұмыс жөніндегі маман; 4) қарттар мен мүгедектерді күту жөніндегі әлеуметтік қызметкер; 5) психоневрологиялық аурулары бар мүгедек балаларды және он сегіз жастан асқан мүгедектерді күту жөніндегі әлеуметтік қызметкер
8	2018 жылы – «Арнаулы әлеуметтік қызметтер көрсететін ұйымдар қызметінің қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрінің № 379 бұйрығы	Қағидалар: стационар, жартылай стационар, үйде қызмет көрсету жағдайларында осы қағидада көрсетілген адамдарға уақытша болу жағдайларында арнаулы әлеуметтік қызметтер көрсететін ұйымдар қызметінің тәртібін айқындайды
9	2019 жылы – «Психологиялық және әлеуметтік жұмыс» кәсіптік стандартын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрінің № 292 бұйрығы	Кәсіптік стандарт білім беру бағдарламаларын құруға, оның ішінде кадрларды басқару саласында кәсіпорындарда персоналды оқыту, білім беру мекемелерінің қызметкерлері мен түлектерін сертификаттау, кең ауқымды міндеттерді шешу үшін мүмкіндік береді
10	2019 жылы - АИТВ және басқа да созылмалы аурулармен өмір сүретін балаларға және жасөспірімдерге психоәлеуметтік қолдау көрсету бойынша нұсқаулық. Әдістемелік ұсынымдар. Қазақ дерматология және жұқпалы аурулар ғылыми орталығының ғылыми кеңесімен бекітілді және рұқсат етілді	Әдістемелік нұсқаулықта сипатталған әдістемелер әмбебап болып табылады және созылмалы сырқатқа шалдыққан балаларды және олардың отбасыларын сүйемелдеу үшін қолданылады
11	2019 жылы - Қазақстан Республикасында АИТВ-мен өмір сүретін адамдар мен тұрғындар арасында АИТВ-ға араласуды жүзеге асыратын аутрич-жұмысшыларға, әлеуметтік қызметкерлерге және теңбе-тең келетін кеңесшілерге арналған лауазымдық талаптар және функционалдық міндеттер	АИТВ-мен өмір сүретін адамдар мен тұрғындар арасында АИТВ-ға араласуды жүзеге асыратын аутрич-жұмысшылардың, әлеуметтік қызметкерлер мен теңбе-тең келетін кеңесшілердің қызметтері бекітілген

12	2020 жылы - «Қазақстан Республикасындағы әлеуметтік қызметкердің әлеуметтік мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасы Заңы жобасының тұжырымдамасы	Заң жобасы әлеуметтік жұмыс саласында туындайтын қатынастарды реттеуді қамтамасыз ететін құқықтық механизмді жетілдіру, сондай-ақ заңнамадағы құқықтық олқылықтарды жою арқылы әлеуметтік қызметкерлер қызметінің жедел және кәсіби мәселелерін тиімді шешу мақсатында, ұлттық және халықаралық тәжірибені ескере отырып әзірленуде
14	2020 жылы - Халықты әлеуметтік қорғау саласындағы әлеуметтік қызметкерлер үшін лауазымдық міндеттерін орындау кезінде мінез-құлықтың кәсіптік әдебі жөніндегі әдістемелік ұсынымдарды бекіту туралы бұйрық	Құжат арнаулы әлеуметтік қызметтер және атаулы әлеуметтік көмек көрсету кезінде халықты әлеуметтік қорғау саласындағы әлеуметтік қызметкердің күнделікті кәсіптік мінез-құлқында пайдалану үшін арналған
15	2020 жылы - Қазақстанның әлеуметтік қызметкерлерінің Әдеп кодексі	Әдеп кодексінің мақсаты - адамның (тұтынушының / қызмет алушының), маманның (әлеуметтік қызметкердің) және қоғамның (қоғамның түрлі институттарының), олардың өзара әрекеттесу процесінде тұтынушының әлеуметтік қажеттіліктерін қанағаттандыру барысындағы әдептік принциптері мен моральдық (адамгершілік) ұстанымын анықтау және белгілеу
16	2020 жылы – «Денсаулық сақтау саласындағы мамандықтар мен мамандандырулар номенклатурасын, денсаулық сақтау қызметкерлері лауазымдарының номенклатурасы мен біліктілік сипаттамаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің № ҚР ДСМ-305/2020 бұйрығы	Денсаулық сақтау саласындағы жұмыс істейтін әлеуметтік қызметкерлері лауазымдарының номенклатурасы мен біліктілік сипаттамаларын айқындайды
17	2020 жылы - «Әлеуметтік қызметкердің отбасыларды/пациенттерді қашықтан әлеуметтік сүйемелдеу» операциялық рәсім (жұмыс) стандарты	Денсаулық сақтау саласындағы әлеуметтік қызметкердің отбасыларды/пациенттерді қашықтан әлеуметтік сүйемелдеу кезінде әлеуметтік денсаулықтарын қамтамасыз ету мен қолдау көрсетуді айқындайды
18	2020 жылы - Медицина қызметкерлерінің балаларға қатысты зорлық-зомбылықты анықтау және оларға жауап берудің операциялық рәсім (жұмыс) стандарты	Денсаулық сақтау қызметкерлерінің (әлеуметтік қызметкерлердің) балаларға қатысты зорлық-зомбылықты анықтау және оларға жауап беру процедуралары көрсетілген

Қорыта келгенде, жоғарыдағы көрсетілген әлеуметтік жұмыс саласындағы мамандар қызметінің негізін анықтайтын нормативтік-құқықтық құжаттардың қабылдануы, әлеуметтік қызметкерлердің мәртебесін көтерудің алғы шарттары деп есептеуге болады. Әлеуметтік қызметкердің мәртебесін көтеру тек кәсіби кадрлық потенциалды қалыптастыруға ғана емес, сонымен бірге халыққа әлеуметтік қызметтерді көрсету деңгейін арттыруға және әлеуметтік жұмыстың заңнамалық анықтамасын бекітуге мүмкіндік береді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Әлеуметтік қызметкерлердің халықаралық федерациясы (IFSW.) Шілде 2014 жыл. Әлеуметтік жұмыстың жаһандық анықтамасы. Осы сілтемеден алынған https://www.ifsw.org/wp-content/uploads/ifsw-cdn/assets/ifsw_64406-5.pdf
2. Концептуальное видение развития системы многоуровневой подготовки социальных работников нового поколения https://inva.gov.kz/storage/documents/01_ru.pdf
3. <http://adilet.zan.kz/>
4. <https://www.unicef.org/kazakhstan/kk>
5. <https://hls.kz/wp-content/uploads/2021/01/СОП-Детское-насилие.pdf>
6. <http://www.rcrz.kz/index.php/ru/2017-03-12-10-51-13/standarty-organizatsii-okazaniya-meditsinskoj-pomoshchi>
7. <https://www.gov.kz/memleket/entities/enbek/press/article/details/portal-po-socialnoy-rabote?lang=kk>